

მოსამზადებელ სტადიაზე დაუსრულებელი გადაწყვეტილების გამოტანის გაუმართლებლობა

გია ლილუაშვილი

ასოცირებული პროფესორი
აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი

შესავალი

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, რომლის შემუშავებაშიც და დანერგვაშიც აქტიურად მონაწილეობდა ცნობილი გერმანელი მეცნიერი ჰელმუტ ჰაინრიხსი, სასამართლო-ში საქმის წარმოებას ყოფს ორ ნაწილად: **მოსამზადებელ სტადიად, (ანუ როდესაც ხდება საქმის მომზადება მთავარ სხდომაზე განსახილველად,** რასაც მხარეთა წერილობითი შეჯიბრის-წერილობითი წარმოების სტადია შეიძლება ვუწოდოთ) და **სასამართლოს მთავარ სხდომაზე საქმეთა განხილვის სტადიად** (ანუ როდესაც მხარეთა ზეპირი შეჯიბრი მიმდინარეობს). ეს ორი სტადია, თავისი შინაარსით და ფორმით, სრულიად განსხვავებულია ერთმანეთისგან. წინამდებარე სტატიაში განსახილველი პრობლემის მეტი თვალსაზრისითაა, მოკლედ აღვნიშნავ, რომ მოსამზადებელ სტადიაზე მოსარჩელის სარჩელი და თანდართული მტკიცებულებები გადაეცემა მოპასუხეს, ხოლო მისი შესაგებელი თანდართული მტკიცებულებებით გადაეცემა მოსარჩელეს. ამასთან ერთად, მხარეები სასამართლოს წინაშე აყენებენ გარკვეული სახის შუამდგომლობებსაც. ამ დოკუმენტების ერთ პირს კი, კანონის თანახმად, მოსამართლეს უტოვებენ. ივარაუდება, რომ მოსამართლე ეცნობა ამ დოკუმენტებს, საჭიროების შემთხვევაში, შუამდგომლობების განხორციელებაში ეხმარება მათ. მაგალითად, მოსამართლე გამოითხოვს მტკიცებულებებს სხვადასხვა დაწესებულებებიდან და მოქალაქეებიდან (სსკ 203.1 „ბ“ პუნქტი). ზოგჯერ, მათ მიერ წარმოდგენილ დოკუმენტებში ზოგიერთი საკითხის გასარკვევად მხარეებს ავალებს მათ მიერ წარმოდგენილი წერილობითი მასალები შეავსონ, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, განმარტონ კიდევ (სსკ 203.1. „ა“ პუნქტი). მოცემული მუხლის ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის. მოსამართლეს კანონით უფლება აქვს ამა თუ იმ კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე შეასრულოს სხვა საპროცესო მოქმედებები, რომელთა შესრულებაც, მისი აზრით, აუცილებელია კონკრეტული საქმის დროულად და სწორად გადასაწყვეტად.¹ ამდენად, სსკ-ის 203-ე მუხლი მთლიანად მოსამართლეს ეხება, რადგანაც ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებები მოსამართლის განსახორციელებელია.

მოსამზადებელ სტადიაზე, კანონით გამონაკლის შემთხვევებში, მოსამართლემ შეიძლება დანიშნოს მოსამზადებელი სხდომა, მაგალითად, სსკ-ის 205-ე მუხლით ასეთი გამონაკლისი შემთხვევა შეიძლება იყოს:

- ა) თუ მხარეების მიერ წარმოდგენილი მასალა მოსამართლისათვის იმის ვარაუდს ქმნის რომ მხარეები შეიძლება მორიდდნენ
- ბ) მოპასუხემ ცნოს სარჩელი
- გ) მოსარჩელემ უარი თქვას სარჩელზე
- დ) საქმის სათანადოდ მომზადების ინტერესი ამას მოითხოვს.

¹ ქურდაძე, შ. და ხუნაშვილი, ნ. (2015). საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, გამ. „მერიდიანი“, გვ. 413.

ყველა ზემოთ დასახელებული ქმედებები, გარდა მოსამზადებელი სხდომისა, წერილობითი ფორმით ხორციელდება, რაც ამართლებს ამ სტადიის სახელსაც – წერილობითი შეჯიბრი. ეს სტადია მხარეთა პროცესუალური უფლებების გამოვლენის სტადიაა, რომელიც აგებულია დისპოზიციურობის, შეჯიბრებითობისა და მხარეთა თანასწორობის ფუნდამენტურ პრინციპებზე.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში 2007–2011 წლებში განხორციელებული ცვლილებებით, ამ წერილობითი შეჯიბრის სტადიაზე, სასამართლოს მიეცა უფლება გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება შესაგებლის წარუდგენლობისათვის. ამავე ცვლილებებით, სასამართლო პრაქტიკაში დამკვიდრდა წესი, როდესაც მოსამზადებელ სტადიაზე ჩანიშნულ მოსამზადებელ სხდომაზე – მხარის გამოუცხადებლობისათვის სასამართლოს გამოაქვს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

რამდენად გამართლებულია საქმის მომზადების პროცესში დაუსწრებელი გადაწყვეტილების, როგორც სანქციის გამოყენება?

ა) მოსამზადებელ სტადიაზე შესაგებლის წარუდგენლობისთვის დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მართებულობა

2007 წლის დეკემბრამდე, 201-ე მუხლში ცვლილებების შეტანამდე, მოქმედებდა წესი, რომლის თანახმადაც, საქმის სასამართლო განხილვისათვის მომზადების მიზნით, მოსამართლე გადაუგზავნიდა მოპასუხეს სარჩელს და კოდექსით გათვალისწინებულ საბუთების ასლებს, დაუნიშნავდა მოპასუხეს ვადას, რათა მას სარჩელზე და თანდართულ საბუთებზე თავისი აზრი წარედგინა და ა.შ.

ზემოაღნიშნული წესი მოსამზადებელ სტადიაზე, მისი არსიდან გამომდინარე, წარმოადგენდა მოპასუხის უფლებას და არა ვალდებულებას. მას უნდა სცოდნოდა, რომ სსკ-ის 206 მუხლიდან გამომდინარე, არასაპატიო მიზეზით მოსამართლის მითითებების, წერილობითი მასალების წარუდგენლობისათვის, აგრეთვე სხვა მოქმედებების შეუსრულებლობისათვის, მათ შორის შუამდგომლობების დაუყენებლობისათვისაც (სსკ 215-ე მუხლის მე-2 ნაწილი), აღარ ქონდა უფლება შეესრულებინა ასეთი მოქმედებები საქმის არსებითად განხილვის დროს.

ამდენად, ნორმა, რომელიც დარგის სპეციალისტ გერმანელ იურისტებთან ერთად შემუშავდა, ნათლად აღნიშნავდა, რომ თუ მოსამზადებელ სტადიაზე საპატიო მიზეზის გარეშე არ შეასრულებდა მოსამართლის მითითებებს, მათ ველარ შეასრულებდა მთავარ სხდომაზე, რაც, ფაქტობრივად, საქმის წაგებასაც ნიშნავდა. ეს იყო საქმის განხილვის გაჭიანურების წინააღმდეგ მიმართული შესანიშნავი მექანიზმი. თუ პრაქტიკაში რომელიმე მოსამართლე ამ მექანიზმს ვერ ახორციელებდა, ეს იყო არა ამ ნორმის ბრალი, არამედ სასამართლო პრაქტიკის პრობლემა, რაც გამოსწორებას საჭიროებდა. მაგრამ, როგორც ჩანს, პრაქტიკის პრობლემის გამოსწორებას ამჟობინეს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანა და საპროცესო ურთიერთობის მონაწილეზე მისი გადატანა.

ვფიქრობ, ზემოაღნიშნულმა ცვლილებებმა გამოიწვია არა მხოლოდ საპროცესო კოდექსის ფუნდამენტური პრინციპების და სისტემის დარღვევა, არამედ, აგრეთვე, სტადიების აღრევაც. თუ რაში ვლინდება ყოველივე ეს, ქვემოთ მოკლედ გავაანალიზებთ.

2007 წლის და 2011 წლის 28 დეკემბრის კანონებით „სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ცვლილებებისა და დამატებების შესახებ“, 201-ე მუხლში შევიდა ცვლილება, რომლის თანახმადაც მოპასუხეს დაეკისრა ვალდებულება:

- ა) პასუხი გაეცა სარჩელზე და მასში დასმულ საკითხებზე
- ბ) გამოეთქვა თავისი მოსაზრებები სარჩელისათვის დართული დოკუმენტების შესახებ
- გ) სასამართლოს მიერ განსაზღვრულ ვადაში მიენოდებინა სასამართლოსთვის თავისი პასუხი (შესაგებელი)
- დ) მიეთითებინა მიზეზებისთვის და დაესაბუთებინა თუ რატომ არ ეთანხმება სარჩელში მოყვანილ რომელიმე გარემოებას
- ე) შესაგებლისთვის დაერთო მასში მითითებული ყველა მტკიცებულება

ვ) თუ საპატიო მიზეზით არ შეეძლო მტკიცებულებების წარდგენა – მიეთითებინა ამის შესახებ პასუხში.

გარდა იმპერატიული მითითებებისა, ზემოაღნიშნულ მუხლში ოთხჯერ არის ნახსენები ფრაზა: **„მოპასუხე (იგი) ვალდებულია“**. ვალდებულების დარღვევისათვის მოპასუხის მიმართ სამი განსხვავებული შედეგი დგება:

პირველი, თუ „სრულყოფილად“ და „თანმიმდევრულად“ არ გასცემს დასაბუთებულ პასუხს, ან პასუხში მითითებულ მტკიცებულებებს არ დაურთავს შესაგებელს, მას ერთმევა უფლება შეასრულოს ასეთი მოქმედება მთავარ სხდომაზე საქმის არსებითად განხილვის დროს (სსკ 201-ე მუხლის მე-4 და მე-5 ნაწილები).

მეორე, თუ არ შეასრულებს მოსამართლის მითითებებს, არა საპატიო მიზეზით არ წარადგენს **წერილობით მასალას**, ან **არ შეასრულებს სხვა მოქმედებებს**, მას აღარ ექნება უფლება შეასრულოს ეს მოქმედებები **მთავარ სხდომაზე** და, ამასთან, მოსამართლეს შეუძლია 50 ლარით **დააჯარიმოს** ის მხარე (სსკ 206-ე მუხლი).

მესამე, თუ მოპასუხე სარჩელს **არ გასცემს პასუხს** არასაპატიო მიზეზით, მის მიმართ გამოტანილი იქნება **დაუსწრებელი გადაწყვეტილება** (სსკ 201-ე მუხლის მე-7 ნაწილი).

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, სსკ-ის 206-ე მუხლი ოდნავ დეტალურად ჩაიშალა 201-ე მუხლის მე-4 და მე-5 ნაწილში, რომელიც ისედაც იყო ასახული სსკ-ის 206 მუხლით გათვალისწინებულ „მოსამართლის მითითებებში“ ან „სხვა მოქმედებების შეუსრულებლობაში“. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობ, დასახელებული მე-4 და მე-5 ნაწილით გათვალისწინებული წესები დადებითად უნდა შეფასდეს.

მეორე შედეგთან მიმართებაში სსკ-ის 206-ე მუხლი თითქმის იგივე დარჩა, თუმცა გაუგებარი ხდება მოსამზადებელ სტადიაზე დაჯარიმების წესის დამკვიდრება.

ზემოდასახელებული 206-ე მუხლის არსიდან გამომდინარე, მოსამართლე უფლებამოსილია მისი ყოველი მითითების შეუსრულებლობისათვის მხარეს ჯარიმები დააკისროს. სასამართლოში წესრიგის დარღვევისათვის ჯარიმების დაკისრება კიდევ გასაგებია, მაგრამ საქმის მომზადების დროს უფლების განუხორციელებლობისათვის კი – არა. ჩემი აზრით, თუ მხარე ვერ წარადგენს წერილობით მასალას, ან ვერ ასრულებს სხვა მოქმედებას, რომელიც მოსამართლის მითითებების მიხედვით უნდა შეესრულებინა, ის ამას ვეღარ აკეთებს საქმის არსებითად განხილვის დროს რის გამოც, როგორც უკვე აღვნიშნე, შეიძლება საქმე წააგოს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჯარიმის დაკისრება ზედმეტად მიმაჩნია. ამიტომ მისი მიზანიც გაუგებარია.

რაც შეეხება **მესამე შემთხვევას**, კერძოდ, შესაგებლის წარუდგენლობისათვის დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას – ეს წესი 2007 წლის 28 დეკემბრის ცვლილებით დამკვიდრდა.

2007 წლის დეკემბრამდე მოქმედი წესით, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მოსამართლის მიერ განსაზღვრულ ვადაში არასაპატიო მიზეზით შესაგებლის წარმოუდგენლობისათვის, მხარეს ერთმეოდა უფლება შეესრულებინა ეს მოქმედებები მოსამზადებელი სტადიის დასრულების შემდეგ, ანუ მთავარ სხდომაზე. აღნიშნული წესი აბსოლუტურად თავსდება დისპოზიციურობის, შეჯიბრებითობისა და მხარეთა თანასწორობის პრინციპებში. ეს თავსებადობა მოკლედ შეიძლება ასე განვმარტოთ: **დისპოზიციურობის პრინციპის** დროს მხარის უფლებებია ის, თუ რას მოიმოქმედებს თავისი უფლების დასაცავად, ანუ მისი გადასაწყვეტია – გასცემს სარჩელს პასუხს თუ არ გასცემს.

დისპოზიციურობის პრინციპი სამოქალაქო პროცესში, რომელიც სამოქალაქო მატერიალური სამართლის ერთ-ერთ ფუნდამენტური პრინციპის – ნების ავტონომიის სრული ანარეკლია, ნიშნავს მხარეთა თავისუფლებას განკარგოს თავიანთი არამართო მატერიალური, არამედ საპროცესო უფლებები.² მიუხედავად მხარის ასეთი უფლებებისა, ეს პრინციპი სამოქალაქო

² ლილუაშვილი, თ. და სხვა ავტორები (2014). სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, ნიგნი პირველი, გამ. „სამართალი“. გვ. 80.

საპროცესო სამართალში გარკვეულ ჩარჩოებშია მოქცეული, რაც იმას გულისხმობს, რომ ზოგი უფლების გამოყენება მოსამზადებელ სტადიაზე სრულდება (მაგალითად, სარჩელზე პასუხის გაცემა), ზოგიც მთავარ სხდომაზე უნდა იქნეს გამოყენებული და ა.შ.

შეჯიბრებითობის პრინციპი, რაზედაც ასევე აგებულია სამოქალაქო სამართალწარმოება, მე-4 მუხლით არის გათვალისწინებული. ამ მუხლის მიხედვით, მხარეები სარგებლობენ **თანაბარი უფლებებითა და შესაძლებლობებით** დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყონ ან გააქარწყლონ მეორე მხარის მიერ წამოყენებული მოთხოვნები, მოსაზრებები თუ მტკიცებულებები. მხარეები თვითონვე განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაედოს საფუძვლად მათ მოთხოვნებს, ან რომელი მტკიცებულებებით უნდა იქნეს დადასტურებული ეს ფაქტები.

ამდენად, საპროცესო კოდექსი ნათლად გვიჩვენებს, რომ მოთხოვნის დასაბუთებისათვის, უარყოფისათვის და გაქარწყლებისათვის, მათ შორის მტკიცებულებებისაც, მხარეებს აქვთ **უფლებები**, და ამ უფლებების განხორციელებაში ისინი **თანასწორნი** უნდა იყვნენ. ძალიან ძნელია დავინახოთ მხარეთა თანასწორობა იმ შემთხვევაში, როდესაც კანონი სანქციის გამოყენების გზით ავალდებულებს მხარეს თავისი უფლების შესრულებას.

დღეს არსებული წესი შეჯიბრებითობის პრინციპს არღვევს როგორც მოპასუხის მიმართ – ავალდებულებს მას, რომ უფლება განახორციელოს, ასევე მოსარჩელის მიმართაც, რომელსაც შეჯიბრებითობისა და თანასწორობის პრინციპების სწორად მოქმედების შემთხვევაში, შეეძლო საქმე მოეგო იმით, რომ მოსამზადებელ სტადიაზე მოპასუხე ზერელედ მოეკიდა თავისი უფლებების განხორციელებას. დღევანდელი წესებით კი საქმის მომზადების სტადიაზე კანონი მოპასუხეს მოუწოდებს, რომ:

- ა) მან „სრულყოფილად“ და „თანმიმდევრულად“ ასახოს თავისი მოსაზრებები თითოეულ ფაქტობრივ გარემოებასა და მტკიცებულებასთან დაკავშირებით;
- ბ) მიუთითოს მიზეზები თუ რატომ არ ეთანხმება სარჩელში მოყვანილ გარემოებებს და დაასაბუთოს ისინი შესაბამისი არგუმენტაციით.

რაც შეეხება **მხარეთა თანასწორობის პრინციპს**, ის ასევე ზემოთ აღნიშნული მე-4 მუხლით არის გარანტირებული, კერძოდ: „მხარეები სარგებლობენ **თანაბარი უფლებებითა და შესაძლებლობებით** დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყონ ან გააქარწყლონ მეორე მხარის მიერ წამოყენებული მოთხოვნები, მოსაზრებები თუ მტკიცებულებები“.

ამრიგად, წერილობითი შეჯიბრის დროს, რომელიც მოსამართლის მხრიდან არ წარმოადგენს გადანყვეტილების გამოტანის სტადიას, დაუსწრებელი გადანყვეტილების გამოტანის დაწესება ფუნდამენტური პრინციპების საწინააღმდეგოდ მიმაჩნია.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, 2007 წლის დეკემბერის ცვლილებებით, 201-ე მუხლის მე-7 ნაწილში შესაგებლის წარუდგენლობისათვის დამკვიდრდა დაუსწრებელი გადანყვეტილების გამოტანა. ამავე ცვლილებებით სამოქალაქო საპროცესო კოდექსს დაემატა ახალი, 232¹-ე მუხლი, რომლის სათაური და შინაარსი შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა:

„მუხლი 232¹. მოპასუხის მიერ პასუხის (შესაგებლის) წარუდგენლობის შედეგები

მოპასუხის მიერ ამ კოდექსის 201-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილ ვადაში პასუხის (**შესაგებლის**) **წარუდგენლობისას**, თუ ეს გამონეწეულია არასაპატიო მიზეზით, **მოსამართლეს ზეპირი მოსმენის გარეშე გამოაქვს დაუსწრებელი გადანყვეტილება**. ამასთანავე, მოსამართლე დააკმაყოფილებს სარჩელს, თუ სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას; წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო ნიშნავს **მთავარ სხდომას**, რის შესახებაც ეცნობება მხარეებს ამ კოდექსის 70-ე–78-ე მუხლებით დადგენილი წესით. სხდომის ჩატარების შემთხვევაში მოპასუხისაგან მტკიცებულებათა მიღება არ ხდება და სასამართლო მოისმენს მოპასუხის მხოლოდ სამართლებრივ მოსაზრებებს სასარჩელო მოთხოვნასთან დაკავშირებით.“

ამ პერიოდში 201-ე მუხლის მე-2 ნაწილი კი სულ სხვა რამეს ითვალისწინებდა, კერძოდ ჩამონათვალს იმ საკითხებისა, რაც უნდა გაეთვალისწინებინა მოპასუხეს თავის წერილობით პასუხში. ამიტომაც, მე-2 ნაწილზე მითითება შეცდომა იყო.

2010 წლის დეკემბრის კანონით 201-ე მუხლში შევიდა ცვლილებები, რომლის ძალითაც მე-2 ნაწილი შეიცვალა **201-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით**, რომელიც ითვალისწინებდა შემდეგს: „დაუნიშნავს მოპასუხეს ვადას იმისთვის, რომ მან წერილობით შეადგინოს თავისი პასუხი (შესაგებელი) სარჩელსა და მასში დასმულ საკითხებზე...“. **ანუ ხარვეზი გამოსწორდა. ამავე ცვლილებებით სსკ-ის 232¹ მუხლიდან** ამოიღეს სიტყვა „მთავარი“ და დატოვეს სიტყვა „სხდომა“. ამის შედეგად წინადადება ასე ჩამოყალიბდა: „წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო ნიშნავს **სხდომას**, რის შესახებაც ეცნობება მხარეებს...“.

2011 წლის დეკემბრის კანონით, სსკ-ის 201-ე მუხლის პირველი ნაწილის შინაარსი შეიცვალა: გაუქმდა „ა“ და „ბ“ პუნქტები. მაგრამ 232¹ -ე მუხლი 2010 წლის დეკემბრის რედაქციით დღემდე მოქმედებს, ანუ 201-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ პუნქტზე მითითება დღეს უკვე ხარვეზად უნდა მივიჩნიოთ³.

სსკ-ის 232¹-ე მუხლის შინაარსი მიუღებელია სულ მცირე 2 მიზეზით:

პირველი: გაუგებარია შესაგებლის წარუდგენლობისათვის როდის გამოაქვს მოსამართლეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება – მოსამზადებელ სტადიაზე, თუ საქმის არსებითად განხილვის სტადიაზე? ტერმინი „ზეპირი მოსმენა“ მთავარ სხდომას ანუ საქმის არსებითად განხილვას უკავშირდება, არადა მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე მოსამართლე მთავარ სხდომას არ ნიშნავს, უფრო მეტი უცნაურობა ის არის რომ მოსამართლე არცერთ მხარეს არ ატყობინებს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის შესახებ. მსგავსი წესი ანუ როდესაც ზეპირი მოსმენის გარეშე გამოაქვს გადაწყვეტილება მოქმედებს, მაგალითად, სააპელაციო სასამართლოში, კერძოდ, 376¹-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან გამომდინარე თუ ზეპირი მოსმენის გარეშე უნდა იქნეს მიღებული გადაწყვეტილება, სასამართლო წინასწარ აცნობებს მხარეებს ამის შესახებ, ამასთან მას საქმის ზეპირი მოსმენის გარეშე განხილვის თარიღის შესახებ გამოაქვს განჩინება. მსგავსი წესი მოქმედებს საკასაციო ინსტანციაშიც (მუხლი 408). 232¹-ე მუხლით კი მხარეებისთვის შეტყობინება არ ხდება, ამიტომაც ეს მუხლი ამოვარდნილია „ლოგიკური თანმიმდევრობიდან“.

მეორე: დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა ხდება ისე, რომ მოსამართლე არ ეკითხება მოსარჩელე მხარეს – სურს თუ არა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა. ამ წესის შემოტანით კანონმდებელმა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გაუთანაბრა ჩვეულებრივ გადაწყვეტილებას რაც მიუღებლად უნდა იქნეს მიჩნეული. დაუსწრებელი გადაწყვეტილება თავისი ფორმით, შინაარსით და გასაჩივრების წესით ჩვეულებრივი გადაწყვეტილებისგან სრულიად განსხვავებული ინსტიტუტია. მისი ერთ-ერთი, საყოველთაოდ აღიარებული თვისება ის არის რომ იგი გამოიტანება მხოლოდ მხარის თხოვნით და არა სასამართლოს ინიციატივით. აღნიშნული მუხლიდან გამომდინარე, სხდომის ჩატარების შესახებ სასამართლო მხოლოდ იმ შემთხვევაში ატყობინებს მხარეებს თუ სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად არ ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას. აქაც პრობლემა იგივე რჩება – გაუგებარია თუ რომელ სხდომას ნიშნავს მოსამართლე – მოსამზადებელს თუ მთავარ სხდომას?

ბ) მოსამზადებელ სტადიაზე ჩანიშნულ მოსამზადებელ სხდომაზე – მხარის გამოუცხადებლობისათვის დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის მართებულობა

მხარეთა წერილობითი შეჯიბრის პროცესში, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსმა ბოლო ეტაპზე, **გამონაკლის შემთხვევაში** დაუშვა მხარეთა შეხვედრა მოსამართლესთან. ამ შეხვედრას „**მოსამზადებელი სხდომა**“ ეწოდა (სსკ მუხლი 205). ამ მუხლიდან ნათლად იკვეთება, თუ რაში მდგომარეობს მოსამზადებელი სხდომის არსი⁴. კერძოდ, „თუ წარმოდგენილი წერილობითი მასალები მოსამართლეს აძლევს **ვარაუდის** საფუძველს, რომ მხარეებმა შეიძლება:

³ კანონმდებლობის ხარვეზზე მიუთითებს, აგრეთვე ქურდაძე შ. და ხუნაშვილი ნ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 640.
⁴ ლიტერატურაშიც ეს საკითხი ფართოდ არის განხილული, მაგალითად, ლილუაშვილი თ. და ხრუსტალი ვ. 2007, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე. ქურდაძე შ. და ხუნაშვილი ნ. დასახელებული ნაშრომი.

- ა) საქმე მორიგებით დაამთავროს
- ბ) მოპასუხემ ცნოს სარჩელი
- გ) მოსარჩელემ უარი თქვას სარჩელზე
- დ) თუ, მოსამართლის აზრით, სასამართლო განხილვისათვის საქმის **სათანადოდ მომზადების ინტერესი** ამას მოითხოვს

მოსამართლეს შეუძლია მხარეთა წერილობითი მასალის მიღების შემდეგ დანიშნოს მოსამზადებელი სხდომა...“

მომზადების ეტაპი უნდა გაიაროს უკლებრივ ყველა საქმემ, დამოუკიდებლად იმისა, რთულია თუ მარტივი ეს საქმე.⁵

ზემოაღნიშნული წესი მიანიშნებს არა მხოლოდ მოსამართლისა და მხარეების შეხვედრის საფუძვლებზე, არამედ, აგრეთვე, საქმის შეწყვეტის საფუძვლებზედაც. კერძოდ:

1. თუ მოსამართლე წარმოდგენილი მასალებიდან ჩათვლის, რომ მხარეები შეიძლება მორიგდნენ, მოსამართლე ნიშნავს მოსამზადებელ სხდომას და გამოაქვს განჩინება მხარეთა მორიგების დამტკიცებისა და საქმის წარმოების შეწყვეტის შესახებ (სსკ 272-ე მუხლის „დ“ პუნქტი).
2. თუ წარმოდგენილი მასალებიდან, მაგალითად, შესაგებლიდან ჩანს, რომ მოპასუხე ცნობს სარჩელს, მოსამართლე ნიშნავს მოსამზადებელ სხდომას და გამოაქვს გადანყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ.
3. თუ მოსარჩელე უარს ამბობს თავის სარჩელზე, ამ შემთხვევაშიც მოსამართლე ნიშნავს მოსამზადებელ სხდომას და გამოაქვს განჩინება საქმის წარმოების შეწყვეტის შესახებ (სსკ 272-ე მუხლის „გ“ პუნქტი).

როგორც ვხედავთ, სამივე შემთხვევაში საქმის წარმოების შეწყვეტა მხარის თავისუფალი ნების გამოვლენის საფუძველზე ხდება, ანუ სასამართლოს დადგენილება გამოაქვს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ფუნდამენტური პრინციპის – დისპოზიციურობის პრინციპიდან გამომდინარე. აღნიშნული პრინციპის მიხედვით, „მხარეებს შეუძლიათ საქმის წარმოება მორიგებით დაამთავრონ, მოსარჩელეს შეუძლია უარი თქვას სარჩელზე, ხოლო მოპასუხეს – ცნოს სარჩელი“ (სსკ მე-3 მუხლის მეორე ნაწილი).

ამრიგად, მოსამზადებელი სტადია, თავისი არსიდან და ბუნებიდან გამომდინარე, ისე არის აგებული, რომ მოსამართლის მხრიდან მხარის მიმართ „დასჯის“ მექანიზმის გამოყენება გაუგებრობად უნდა ყოფილიყო მიჩნეული. მიუხედავად ამისა, „დასჯის“ მექანიზმი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში მაინც იქნა შემოტანილი. მისი შემოტანა გაამართლეს იმით, რომ არაკეთილსინდისიერი მხარის მხრიდან აღკვეთილიყო საქმეთა განხილვის გაჭიანურება. ერთი შეხედვით, თუნდაც პრაქტიკოსი იურისტის თვალთ, აღნიშნული მექანიზმის დანერგვა გამართლებულია – არასაპატიო მიზეზით არ გასცემ სარჩელზე პასუხს – გამოტანილი იქნება დაუსწრებელი გადანყვეტილება, რითაც აღიკვეთება საქმის განხილვის გაჭიანურება. ეს წესი დამკვიდრდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში შეტანილი 2007 წლის 15 დეკემბრის ცვლილებებითა და დამატებებით, კერძოდ, სსკ-ის 201-ე მუხლის მე-7 ნაწილში.

რაც შეეხება **მოსამზადებელი სტადიის მოსამზადებელ სხდომაზე** დაუსწრებელი გადანყვეტილების გამოტანას, ეს წესი სასამართლო პრაქტიკაში დამკვიდრდა 2010 წლის 15 დეკემბრის სსკ-ის 229-ე მუხლის პირველ ნაწილიდან სიტყვა „მთავარი“-ს ამოღების შემდეგ. აღნიშნული მუხლის პირველი და მეორე ნაწილი დღეს ასეა ჩამოყალიბებული:

1. თუ **სასამართლო სხდომაზე** არ გამოცხადდება მოსარჩელე, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება ამ კოდექსის 70-ე-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით, მოპასუხის შუამდგომლობის

⁵ ლილუაშვილი, თ., ხრუსტალი, ვ. დასახელებული კომენტარი, მუხლი 200, გვ. 359.

საფუძველზე სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ

2. თუ მოპასუხე არ მოითხოვს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას, სასამართლოს გამოაქვს განჩინება სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ, რაც უკავშირდება 276-ე და 278-ე მუხლებით გათვალისწინებული შედეგები. თუ მოპასუხე სარჩელის განუხილველად დატოვების წინააღმდეგაა, სასამართლო **გადადებს** საქმის განხილვას. მოსარჩელის განმეორებით გამოუცხადებლობის შემთხვევაში სასამართლო გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას.

საერთოდ, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის XXIV თავი – დაუსწრებელი გადაწყვეტილება – შინაარსობრივად ისეა აგებული, რომ სიტყვა „მთავარი“-ს ამოღება მას მაინც არ აიგივებს სასამართლოს მოსამზადებელ სხდომასთან. ეს კარგად ჩანს 229-ე მუხლის შინაარსიდანაც, რომლის პირველი ნაწილი ეხება მოსარჩელის გამოუცხადებლობის შედეგს, ხოლო მეორე ნაწილი კი, პირველი ნაწილიდან გამომდინარე, მოპასუხის ორ უფლებას: ა) არ მოითხოვოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა მოსარჩელის წინააღმდეგ და ბ) არ იქნეს გამოტანილი განჩინება სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ. ამრიგად, ეს არის ერთი მუხლის ორი განუყოფელი ნაწილი.

ზემოაღნიშნული ორივე ნაწილი რომ მხოლოდ მთავარ სხდომას ეხება, ჩანს თავად წესში არსებული ფრაზიდანაც: „**სასამართლო გადადებს საქმის განხილვას.**“ ამ ფრაზაში გამოყენებული ტერმინები ნათლად მიანიშნებს რომ ისინი მთავარ სხდომას, ანუ საქმის არსებითად განხილვის სტადიას ეხება. მაგალითად, „**საქმის განხილვა**“ მოსამზადებელ სხდომაზე არ ხდება. ამ სხდომაზე განსახილველი არაფერია, იქ მოსამართლე მხოლოდ არკვევს და აზუსტებს სსკ-ის 205-ე მუხლიდან გამომდინარე ზოგიერთ საკითხს. ამავე მუხლშია მითითებული, რომ „თუ მოსამართლის აზრით, **სასამართლო განხილვისათვის** საქმის სათანადოდ მომზადების ინტერესები ამას მოითხოვს, მოსამართლე უფლებამოსილია...“ ამდენად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ეს ტერმინი, რომელიც ხშირად გამოიყენება, მხოლოდ მთავარ სხდომაზე უკავშირდება.

იგივე შეიძლება ითქვას სიტყვა „**გადადება**“-ზეც, რომელიც ასევე მხოლოდ მთავარ სხდომაზე საქმის არსებითად განხილვას უკავშირდება და არა მოსამზადებელ სხდომას. მაგალითად, სსკ-ის 190-ე მუხლის თანახმად: 1. თუ შეგებებული სარჩელი აღძრული და მიღებულია საქმის წინასწარი მომზადების დამთავრების შემდეგ, მოსარჩელის თხოვნით ან სასამართლოს ინიციატივით შეიძლება ამ საქმის განხილვის სხვა დროისათვის **გადადება**.

212-ე მუხლი, რომელიც ეხება სასამართლოში წესრიგის დარღვევისათვის პასუხისმგებლობას. ამ მუხლის მე-10 ნაწილით: ამ მუხლით გათვალისწინებული პატიმრობის შესახებ საქმის განხილვისას სასამართლო დაკავებულ პირს აცნობებს საქმის განხილვის დროსა და ადგილს. მხარის გამოუცხადებლობა არ იწვევს სხდომის **გადადებას**.

216-ე მუხლი კი საერთოდ განმარტავს თუ რა მოიაზრება „გადადება“-ში და „გაგრძელება“-ში. მათი შინაარსი მიგვანიშნებს იმაზე რომ სიტყვა „გადადება“ და „გაგრძელება“ მხოლოდ მოსამზადებელი სტადიის დასრულების შემდეგ ანუ მთავარ სხდომაზე გამოიყენება.

ამრიგად, არ შეიძლება გადავდოთ მოსამზადებელი სხდომა, საჭიროების შემთხვევაში ის შეიძლება მხოლოდ თავიდან ჩავნიშნოთ.

რაც შეეხება ტერმინს „**სასამართლო სხდომა**“ – სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ანალიზი იძლევა იმის აღნიშვნის საფუძველს, რომ ის უპირატესად მთავარ სხდომასთან მიმართებაში გამოიყენება.

სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა გვიჩვენებს, რომ ზოგჯერ მოსამართლის მიერ მოტანილ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაში გამოყენებულია ტერმინი „მთავარი (მოსამზადებელი) სხდომა“. ასეთი ტერმინი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსისთვის უცნობია, ამიტომ გაუგებარი

ხდება თუ რომელ სტადიაზე იქნა მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილება? მითუმეტეს, თუ ის არც გადაწყვეტილების შინაარსიდან იკვეთება.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, მოსამზადებელ სხდომაზე გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გასაჩივრების პრობლემაც დგება. მაგალითად, თუ მხარე გაასაჩივრებს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას იმ მოტივით, რომ მას გამოუცხადებლობისათვის საპატიო მიზეზი ქონდა, როგორ წარიმართება ვითარება: საჩივრის დაკმაყოფილების შემთხვევაში სასამართლო თავიდან ჩანიშნავს მოსამზადებელ სასამართლო სხდომას?

ამრიგად, სწორი იქნება, თუ სასამართლო პრაქტიკა მხარის გამოუცხადებლობისათვის მოსამზადებელ სხდომაზე არ გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას, მითუმეტეს, რომ ამის საფუძველს არ იძლევა არც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი და არც მოსამზადებელი სტადიის ბუნება.

თუ გადავხედავთ საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობას, ზემოთ განხილული ძირითადი პრობლემური ნორმები ძალიან გავს ლატვიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსს⁶. ამ კოდექსის 150-ე მუხლის თანახმად:

1. თუ მხარე საპატიო მიზეზის გარეშე სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადაში არ წარმოადგენს შესაგებელს, დადგენილ ვადაში არ უპასუხებს მოსამართლის მოთხოვნებს, მოსამართლეს უფლება აქვს დააჯარიმოს 50 ლატით⁷
2. თუ მხარე, საპატიო მიზეზის გარეშე არ გამოცხადდება მოსამზადებელ სხდომაზე, მოსამართლეს უფლება აქვს დააჯარიმოს 50 ლატით.
3. თუ მოპასუხემ არ წარმოადგინა შესაგებელი და საპატიო მიზეზის გარეშე არ გამოცხადდა მოსამზადებელ სხდომაზე, სასამართლოს უფლება აქვს გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

როგორც ზემომითითებული წესიდან ჩანს, მსგავსად საქართველოში მოქმედი წესისა, მოსამართლე პირადი ინიციატივით ლებულობს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას. მაგრამ საქართველოში მოქმედი წესისგან განსხვავებით, ერთდროულად უნდა არსებობდეს ორი გარემოება: შესაგებლის წარმოუდგენლობა და საპატიო მიზეზის გარეშე მოსამზადებელ სხდომაზე გამოუცხადებლობა. თუმცა, თუ გავანალიზებთ ამავე კოდექსის 149-ე მუხლს-მოსამართლის მოქმედება სასამართლო განხილვისათვის საქმის მომზადების მიზნით და 149¹ მუხლს-მოსამზადებელი სხდომა, ზემოთ დასმული იგივე კითხვები გაგვიჩნდება ამ მუხლების მიმართაც. გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ მოსამზადებელი სხდომის ჩატარება, ლატვიის სამოქალაქო საპროცესო კანონით, მსგავსად ქართული წესისა არ არის სავალდებულო.

დასკვნა

მოსამზადებელ სტადიაზე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანასთან დაკავშირებული საკითხის კვლევამ დაგვანახა, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში 2007-2011 წლებში განხორციელებული ცვლილებები არ იყო სათანადოდ შესწავლილი და გააზრებული. აღნიშნულმა გარემოებამ ხელი შეუწყო დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძვლების არასწორად გაფართოებას. გარდა ამისა, ზოგიერთი ტერმინის ცვლილებების შედეგად გაუქმებამ პირველი ინსტანციის სასამართლო პრაქტიკაში შექმნა რამდენიმე არასწორი პრეცედენტი, როდესაც დაუსწრებელი გადაწყვეტილება მოსამზადებელ სხდომაზეც იქნა გამოტანილი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროდ მიმაჩნია მოსამზადებელ სტადიაზე შესაგებლის წარუდგენლობისათვის და მოსამზადებელ სხდომაზე მოპასუხის გამოუცხადებლობისათვის გაუქმდეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის წესები.

6 ლატვიის სამოქალაქო საპროცესო კანონი, 2010 წლის მდგომარეობით, <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums/redakcijas-datums/2010/02/01>

7 ლატვიაში ლატები მოქმედებდა 2014 წლის 1-ელ იანვრამდე, შემდეგ დამკვიდრდა ერთიანი ევროპული ვალუტა – ევრო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ლატვიის სამოქალაქო საპროცესო კანონი, 2010 წლის მდგომარეობით, <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums/redakcijas-datums/2010/02/01>
- ლილუაშვილი, თ. და სხვა ავტორები (2014). სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, გამომცემლობა „სამართალი“.
- ლილუაშვილი, თ. და ხრუსტალი, ვ. (2007). სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, გამომცემლობა „სამართალი“.
- ქურდაძე, შ. და ხუნაშვილი, ნ. (2015). საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, გამომცემლობა „მერიდიანი“.